

CERRAHPAŞA'DA BİR 'DERS-İ İFTİTAHİ' 11 TEŞRİNİEVVEL 1925

Doç.Dr. Afife Cenani Demirel'e
100. yaşı için, saygıyla

Şeref Etker*

Tıbbiyenin tarihi, bir bakıma, taşınmaların ve reformların tarihidir.¹ 1924 yılı bu iki olayın birlikte yaşandığı bir yıldır: 1924'te, eğitim programında yapılan bir 'ıslahat' ile, tıp öğretiminin ilk yılı Fen Fakültesi'nde okutulan bir sertifika programına dönüştürülmüş; 'doktora' denilen bitirme sınavları yeniden tanımlanırken Tıp Fakültesi'nin 'klinik sınıfları', Şehremaneti (Cerrahpaşa ve Haseki) ve 'Evkaf' (Yenibahçe Gureba) hastaneleri ile Cağaloğlu'ndaki Fakülte polikliniğinde staja başlamışlardır. Aynı yıl içinde Darülfünun ile ilgili yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Kliniklerin Haydarpaşa'dan İstanbul'a taşınması bir oldu bittiye getirilmiş,² Tıbbiye'nin 1924-1925 ders yılı koşuşturma içinde geçmiştir.³ Bir açılış yapılamamıştır. Yıl sonunda, reformu savunan Nurettin Ali Bey (Berkol) Darülfünun Emini seçilirken, Akil Muhtar Bey (Özden) ile birlikte taşınmanın başını çekenlerden Neşet Ömer Bey (İrdelp, 1882 – 3 Haziran 1948) Tıp Fakültesi Reisi olmuştur. Tıp Fakültesi'nin taşınmasına karşı çıkan öğretim üyelerinin başvurusu üzerine, hastanelerin durumu Sıhhat ve Muavenet-i İçtimaiye Vekili Dr. Refik Bey (Saydam) tarafından yerinde incelenmiş ve konu TBMM'nin gündemine getirilmiştir.

Tıp Fakültesi'nde 'Ders-i iftitahi' veya 'iftitahiye' denilen sunumlar müderris seçilen ya da kürsü başkanlığına atanan öğretim üyesinin ilk dersidir.⁴

* Dr., Zeynep-Kamil Hastanesi, Üsküdar 34668, İstanbul.

¹ Tevfik Remzi Kazancıgil'e göre, 1946'da yapılan değişikliklerle "120 senelik yeni tıp istikameti yürüyüşümüzde 11 kere mekan, 8 kere metod değiştirdik. Bugün artık 12nci esaslı göçümüzün nihai bir yerleşmeye gidiş olduğunu bilerek 9uncu program ve ders metodlarımızı derlemeye çalışıyoruz," T.R. Kazancıgil, "Dertli dolabın hikayesi (Gerçekle hayal arasında bir fantezi)," *Tıp Yolunda Yılbaşı 1947*, (ayrıbasım), İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1947, s.9.

² I.H. Baltacıoğlu, *Hayatım*, yay. haz. A.Y. Baltacıoğlu, İstanbul, Dünya Yayıncılık A.Ş., 1998, s.302-304.

³ N. Kulakçı, "Bu sene [1924] Tıbbiye'de bir inkılap oldu. Senelerden beri dedikodusu süren Tıp Fakültesi'nin İstanbul'a taşınması meselesi kısmen yapıldı" diyerek başladığı öyküsünde, ders yılı boyunca "sokak sokak, hastane hastane gezerek, dilleri bir karış çıkmış, tramvay basamaklarında ömürleri geçen" Tıbbiyelileri anlatır, *Beyaz Geceler*, İstanbul, İşıl Matbaası, 1950, s.94-95. Aynı konu için, bkz. K.Özbay, *Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri*, c.II, İstanbul, İstanbul Matbaası, 1976, s.188-193.

⁴ 'Ders-i iftitahi' teriminin kaynağı için, bkz. G. Makdisi, *Rise of Colleges: Institutions of Learning in Islam and the West*, Edinburgh, Edinburgh Univ. Press, 1981, s.276 [Ortaçağ'da Yüksek Öğretim: İslam Dünyası ve Hıristiyan Batı, çev. A.H. Çavuşoğlu, H.T. Başoğlu, İstanbul, Gelenek yay., 2004, s.392-393].

Genellikle ders yılı başında verilir ve yayımlanır.⁵ Neşet Ömer Bey, 1925'te 'Emraz-ı dahiliye' müderrisliğinden İkinci Seririyat-ı Dahiliye müderrisliğine atanmış ve o nedenle bir 'Ders-i iftitahi' vermek istemiştir. Neşet Ömer, dersine konu olarak 1924 reformu ile iç hastalıkları kliniğinde öğrenci eğitimini almıştır. Ders, "Seririyat-ı Dahiliye'de tedris usulleri ve tib tedrisatında ıslahat" başlığıyla *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*'nda yayımlanmıştır (bkz. Ek).

Ancak, yeni bulduğumuz çoğaltma ders notları (*Seriri Notlar*)⁶ içinde yer alan ikinci bir metin (s.1-12), bize Neşet Ömer'in verdiği 'Ders-i iftitahi' konusunda farklı bilgiler sağlamıştır. Özetle,

Neşet Ömer Bey'in verdiği 'Ders-i iftitahi'nin başlığı "Tıp tedrisatında ıslahat ve seririyat-ı dahiliyede tedris usulleri"dir.⁷

Dersin verildiği tarih, 11 Teşrinievvel [Ekim] 1925 Pazar günüdür ve ders Cerrahpaşa Hastanesi'nde yapılmıştır.

Seriri Notlar içindeki 'Ders-i iftitahi' metni tam bir konuşma tutanağı niteliğindedir; 'nazar-ı tashih'den geçmemiş, bir değişiklik yapılmamıştır.

Seriri Notlar, şapirografi ile yapılmış bir çoğaltmadır.⁸ Baskısı ispiroto mavisıyla elyazısıdır; notları tutan öğrencinin adı belirtilmemiştir. Künyesi, eski harfli Türkçe eserleri konu alan bibliyografyalarda yer almamaktadır.⁹ Ders notları ve takrirlerin düzelsiz baskıları nadirdir. Şapirografi 'Cerrahpaşa

⁵ Tıbbiye'ye müderris olarak atanan Fransız hekimlere de 'Ders-i iftitahi' verdirilmiştir: G.Delamare, "Ekzotik tababetin hikmet-i vücudu", *İstanbul Seririyatı*, sene 4, no.1 (3.cilt, no.1), Mayıs 1338 [1922], s.1-6. Gabriel Delamare, 'Ders-i iftitahi'sini 16 Teşrinievvel 1337 [Ekim 1921]'de Tıp Fakültesi'nde Fransızca olarak vermiş, ders bir hafta sonra Muallim Sait Cemil Bey (Yığıt) tarafından Türkçe tekrarlanmıştır.

⁶ *Seriri Notlar*, Cerrahpaşa ve Fakülte'deki Seririyat Derslerinde Tutulan Notlardır, 17 x 25 cm, [Haydarpaşa, Askeri Tıbbiye Matbaası] Mart 1926 (şapirografi) 1+49 s.

⁷ *Seriri Notlar*'ın müdrecatı (dış kapak): Neşet Ömer, "Tıp tedrisatında ıslahat" - Akil Muhtar, "Da'ül-ebher tedavisi" - Neşet Ömer, "Fakr'üd-dem: anemi" - Akil Muhtar, "Anemi pernisioz tedavisi" - Neşet Ömer, "Steatonekroz dö pankreas [Stéatonécrose de pancreas].

⁸ E. Sağlar, kitap yokluğundan ve öğrencilerin kitap alacak parası olmadığı için, 1920'lerde Haydarpaşa'da ders notlarının şapirografi ile çoğaltılmasını anlatır: *Otobiografie: Yaşam Öykülerim veya Bana Göre Ben ve Çevrem*, İstanbul, Güray Matbaacılık, 1976, s.134. Neşet Ömer'in öğrencilik yıllarında da aynı yöntem kullanılmıştır. Sınıf arkadaşı Samuel Abrevaya'nın sözleriyle: "Tıbbiye'nin dördüncü sınıfında iken [1900] bütün talebe kitap sıkıntısı çekiyorduk. Neşet Ömer'in tercümelerini şapirografta basar, bütün talebeye dağıttık. Bu suretle Tıbbiye'de hasıl olan kitapsızlığı mümkün mertebe önlemeğe çalışırdık", C. Bildik, "Neşet Ömer İrdelp hakkında hatıralar", *Akşam*, sayı 10648, 6 Haziran 1948, s. 5-6. Ayrıca, bkz. E. Dölen ve N. Yıldırım, *Darülfünun'dan Günümüze Üniversite Yayıncılığı ve Yaşamı*, İstanbul, Bilgi Üniv. yay., 2003.

⁹ *Eski Harfli Türkçe Basma Eserler Bibliyografyası (Arap, Ermeni ve Yunan Alfabeleriyle) 1584-1986*, CD-ROM, Ankara, Milli Kütüphane yay., 2001; G.Dinç, *Mekteb-i Tıbbiye Matbaası'nda Basılan Arap Harfli Türkçe Yayınlar Aracılığı İle Tıbbiye'nin Yayın Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İstanbul, İ.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı, 2003. *Ord.Prof.Dr. Neşet Ömer İrdelp Kütüphanesi Kataloğu, 1951*, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1951.

metni', Neşet Ömer'in güncel, sistematik, sürükleyici – ve Adnan Adıvar'ın deyimiyle, "sarcastique... vezinsiz, kafiyesiz satire" yüklü – konuşma biçimini bir ölçüde yansıtmaktadır.¹⁰ Dersin, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*'nda yayımlanan kısaltılmış ve yeniden düzenlenmiş 'Haydarpaşa metni', dili klasik Osmanlıcaya yaklaşan bir düzyazı özelliğindedir ve reform konusu ikinci plana atılmıştır. Buna karşılık, dergi metninde, konuşmada bulunmayan açıklamalar vardır: örneğin, 1908'den sonra Tıp Fakültesi'nin programından (teorik) ilm-i emraz derslerinin kaldırılması ve bunu izleyen gelişmeler konusu dikkat çekicidir. Fakülte'nin 'ihzari sınıfı' sayılan sertifika programının liselerin eğitim düzeyiyle ilişkilendirilmesi de 'Tıbbiye İdadisi' ile karşılaştırılabilir.

Tıp Fakültesi kliniklerinin İstanbul'a taşınmasının gerçekleşmeyeceği 1925-1926 ders yılı başında belli olmuştur.¹¹ Yeni Dekan Neşet Ömer Bey, ders yılını Cerrahpaşa Hastanesi'nde verdiği 'Ders-i iftitali' ile açmıştır. Böylece, taşınma politikasına sonuna kadar sahip çıktığını göstermek istemiş olmalıdır. Fakültenin taşınması tartışması 1933'e kadar sürmüş, savunucuları sık sık saf değiştirmiştir.¹² Tıbbiye'nin taşınmasıyla reformu ayrı değerlendirenler de vardır. Neşet Ömer'in girişimlerini destekleyenlerin başında, Fakülte dışındaki hekimlerin sözcülüğünü yapan Dr. Mazhar Osman (Uzman) gelmektedir. Onun beklentisi farklıdır: 1909 reformundan beri Tıp Fakültesi'nde oluşturulan kadrolar yetersizdir ve 'genç Duvayen' bunu değiştirebilmelidir.¹³ Diğer yandan

¹⁰ A.Adıvar, "Bir büyük hekim: Neşet Ömer," *Akşam*, sayı 10730, 1 Ağustos 1948, s.5; S. Akıncı, "Atatürk'ün hastalıkları," *Cumhuriyet*, sayı 18421, 11 Kasım 1975, s.7 [S. Akıncı, *İnançtan Bilime*, İstanbul, Çağdaş yay., 1977, s.58]; K.İ. Gürkan, "Neşet Ömer İrdelp," *T. Tıp Cem. Mecm.*, yıl XIV(92), no.7, Temmuz 1948, s.270-274; M.H. Dosdoğru, "Neşet Ömer İrdelp'e dair," *Klinik*, c.6, sayı 7, Temmuz 1948, 'Neşet Ömer sayısı,' s. 180-186; M. Ekdal, *Tıbhâne'den Nümüne'ye: Bir Temel Sağlık Kuruluşumuzun Varlığında Türk Tıp Tarihi*, 2.bs., İstanbul, Dr. F. Frik İlaç San. ve Tic. A.Ş. yay., 2005, s.48-51; O. Barlas, "Atatürk'ün doktoru Prof.Dr. Neşet Ömer İrdelp'in kişiliği," *Dirim*, 69 (7-8-9), Temmuz-Ağustos-Eylül 1994, s.184-187. Neşet Ömer, 1934'te 'Ömur' soyadını almış; 1935'te Atatürk kendisine 'İrdelp' soyadını vermiştir.

¹¹ K. Özbay, Haydarpaşa'ya dönüşün Fakülte'nin yaz dönemine kadar sarktığını belirtmektedir. Şehremini Operatör Emin Bey'in (Erkul Seyitoğlu) 18 Ocak 1926'da görevinden ayrılmasından sonra, Belediye Darülfünun yönetimine verilen hastanelerini geri istemiştir. K. Özbay, *a.g.e.*, c.II, s.207.

¹² Müderrislerin Tıp Fakültesinin taşınması konusundaki tutumları ve sıkça yan değiştirmelerini kamuoyu ilgiyle izlemiştir: "Fakültenin onbeş senedir İstanbul'a nakline tarafdar olanlar: Celal Muhtar, Esat Paşa, Besim Ömer Paşa, Cemil Paşa. Kat'iyen aleyhinde olanlar: Süleyman Numan, Asaf Derviş, Ziya Nuri, Tefvik Salim, Süreyya Ali, Nureddin Ali, şefler ve asistanlar / Bugün nakline hararetle tarafdar olanlar: Tefvik Salim, Neşet Ömer, Süleyman Numan, Asaf Derviş, Akil Muhtar, Nureddin Ali / Bir kısmının nakline tarafdar: Celal Muhtar / Bugün nakline tarafdar olmıyanlar: Cemil Paşa, Esat Paşa, Saim Ali, Celal İsmail, Kerim Sebati, Şakir Ahmet, şefler ve asistanların ekserisi," *İstanbul Seririyatı*, sene 6, no.7 (4.cilt, no.13), Teşrinisani 1340 [Kasım 1924], s.163.

¹³ "Tıp Fakültesi'nin Neşet Ömer Bey'in pek çok hayırlı teşebbüslerini duyuyoruz. Klinikleri, derşaneleri, laboratuvarları, röntgenhaneleri ıslah ve tevsi ediyormuş. Vasi kliyantelini [*clientèle*] feda ederek Fakülte'de sahiden akşama kadar çalışıyormuş. Mühim derslerin bir kaç sene içinde klasik tercemelerini ve teliflerini yapıdırmağa başlamış. Yakında serbest dersler açarak Fakülte haricinde bulunan kıymetli mütehassislardan şakırdanın istifadesini temin edecekmiş, onaltı senedir hatır ve gönülle teşkil eden

Fakülte'deki kadrolaşma girişimi tepkiler çekmektedir.¹⁴ Tıp Fakültesi'nin taşınmasını savunanlardan Tefvik Salim'in (Sağlam, 1882 – 11 Temmuz 1963)¹⁵ Gülhane Hastanesi Başhekimliği'nden ayrılmadan, önce 'Mebadi-i Emraz-ı Dahiliye' (propedötik) müderris muavinliğine, ardından Neşet Ömer Bey'in dekan olmasıyla boşalan 'Emraz-ı Dahiliye' müderrisliğine atanması Haydarpaşa'nın atmosferini etkiler. Tıp dilinin Türkçeleştirilmesinden yana olan Miralay Tefvik Salim'in ilk işi 'Ders-i iftitali'sine 'Açış dersi' adını vermek olmuştur.¹⁶ 'Açış dersi' adı Fakülte'de tutar.¹⁷ Bu nedenle, Neşet Ömer'in 'Ders-i iftitali'si Cerrahpaşa Hastanesi'nde verilen, bu adı taşıyan ilk ve son ders sayılabilir. 'Ders-i iftitali'ler bir gelenek olarak Darülfünun'dan Üniversite'ye aktarılacaktır.¹⁸ Ancak, artık üniversitede, ordinaryüslerin klinik ve kürsülerinde verdikleri 'Açış dersleri'nden söz etmek doğru olur.

heyet-i tedrisiyeden liyakatsızların kendiliklerinden çekileceklerinden emin bulunuyormuş...", [M.O. Uzman] "Tatil mevsiminde faaliyetler", *İstanbul Seririyatı*, 7. sene, no.5, Eylül 1341 [1925], s.234.

¹⁴ 'İstanbul Umum Hastahaneleri Etibba ve Mutehassisini' imzasıyla yayımlanan bir broşürde şu iddialara yer verilmiştir: "Son zamanlarda emellerine tarafdar yirmi kadar muallim intihab etmek üzere kuvvetli bir parti teşkil eylemek tarikini iltizam edenler, firıldaklarını çevirdikten sonra tasfiye meselesini vakt-i merhununa terke mecbur oldukları suretinde meseleyi tev'ile kalkışmışlardır," *Tıp Fakültesi'nin İstanbul'a Naklini İstiyenlerin Menvi-i Zamirleri ve Türk Tababetinin İnhitata Sureti-i Sevki*, İstanbul, Kader Matbaası, 1341, s.8. Taşınma tartışması için, bkz. M.B. Zülfikar Aydın, "Tıbbiye'nin Haydarpaşa'dan İstanbul'a nakline dair," *V. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*, ed. E.Kahya, vd., Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1998, s.25-36.

¹⁵ [Tefvik Salim Sağlam] *Türk Tababetinin Terakkisi Tıp Fakültesi'nin İstanbul'a Nakline Vabesteditir*, İstanbul, Kader Matbaası, 1340. İsimlessiz olarak yayımlanan bu broşüre daha sonra Tefvik Sağlam'ın yazıları arasında yer verilmiştir, bkz. *Tefvik Sağlam, 1882-1963*, c.3, haz. T.İ.Gökçe, S.N.Üster, T. Ulusal Verem Savaşı Der. yay., İstanbul, 1971, s.154-159.

¹⁶ 'Açış dersi' deyimini öneren Tefvik Salim Paşa olmuştur: "4 Mayıs 1926'da Tefvik Sağlam, Tıp Fakültesinde İç hastalıkları Müderrisliğine seçildi. Bu kürsüde ders veren Neşet Ömer, Celal İsmail Paşa'dan açılan Birinci İç hastalıkları Kliniğine geçmiş, onun yerine de Tefvik Sağlam gelmişti... İlk dersinde bulundum: Bu bir 'Açış dersi' idi ve bu dersin akisleri Fakültede aylarca devam etti. Tıp dilimizin Türkçeleşmesinde büyük payı olan hocamız, o vakte kadar alışılmamış olan 'açış' kelimesini kullanıyordu. Neşet Ömer gibi, kendisi ile aynı nesilden olan hocalar bile bu kelimeyi tenkit ediyorlar ve kullanılmamasını uygunsuz buluyorlardı. Onlar hala 'Ders-i iftitali' devrinde olduklarını sanıyorlardı", N.Üster, "Ord.Prof. Tefvik Sağlam", *Klinik*, c.20, sayı 3-4-5, Mart-Nisan-Mayıs 1964, s.27-40.

¹⁷ Tefvik Sağlam'a göre "Açış dersleri, umumiyetle, Hocanın kendi şubesi ve yapacağı tedrisat hakkında şahsi telakki ve kanaatlerinin bir zübdesi mahiyetindedir," Tefvik Salim, "Emraz-ı Dahiliye Açış Dersi," *Darülfünun Tıp Fak. Mecm.*, c.8, sayı 10, Teşrinivevvel 1926, s.577-585. (17 Teşrinivevvel [Ekim] 1926'da Haydarpaşa'da fakültenin birinci dershanesinde verilen bu dersin çeviryazısı için, bkz. *Tefvik Sağlam, 1882-1963*, c. 3, haz. T.İ.Gökçe, S.N.Üster, T.Ulusal Verem Savaşı Der. yay., İstanbul, 1971, s.160-167). Açış dersi yerine 'Başlangıç dersi', [S.Cemil (Yiğit), "Başlangıç Dersi: Egzotik tababeti, Memalik-i Harre Hastalıkları", *Darülfünun Tıp Fak. Mecm.*, c.8, sayı 12, Kanunuevvel 1926, s.727-741] ve ders yılı başında verilen 'Açılış dersi' yerine 'Senebaşı dersi' deyimleri önerilmiştir [Sait Cemil (Yiğit), "Senebaşı dersi," *Tıp Dünyası*, c.3, no.8, 15 Birincikanun 1930, s.1075-1081]. Bunun bir nedeni açış ve açılış adlarının karıştırılmasıdır. Açılış dersine eski dilde 'Küşad dersi' denilmiştir. Yeni yapılan klinik binaları için de 'Açılış dersleri' verilmiştir.

¹⁸ Örneğin, Birinci Hariciye Seririyatı'nın (Cerrahi Kliniği) Ordinaryüslüğüne atanan Dr.Rudolf Nissen, Cerrahpaşa'da açış dersini verdikten sonra, iki de hipofiz ameliyatı yapmıştır, *Tıp Dünyası*, c.VII, no.2/70, 15 Şubat 1934, s.2381. Prof. Nissen'in dersinin Türkçe metni için, bkz. *İstanbul Üniversitesi*

Neşet Ömer Bey'in dersinin reforma ilişkin bölümleri, pratik hekimliğe ağırlık veren eğitimin ve modern tıbbi donanımın önemi ile sınırlıdır. Öğretim süresinin kısaltılması savunulur. Taşınma tartışmasına doğrudan girilmemiştir. Neşet Ömer, özel ilgi alanları olan bulaşıcı hastalıklar ve kalp hastalıklarına değinmiş, konuşmasında bu konulardan örnekler vermiştir.¹⁹

Ka
B
Serim saygılarımla
Kardiköy 12. E. 1933
S: Neşet Ömer

Neşet Ömer İrdelp, Darülfünunu Emimi ve Üniversite Rektörü

Açılış Dersleri, 1933-1934 ve 1934-1935, İstanbul, Ahmed İhsan Basımevi, 1935, s.155-160 [çev. F. Arel].

¹⁹ *Kalb ve Evyeye Hastalıkları*. Müderris Neşet Ömer ve Süreyya Ali Beylerin 1923deki takrirlerinden tutulmuş notlardır, 30 Nisan 1926. 17x25 cm, Haydarpaşa, Askeri Tıbbiye [matbaası], (şapirografi ile çoğalma) 1+110 s., Neşet Ömer'in bibliyografyalarda yer almayan bir başka yayımıdır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce sıtma,²⁰ savaş süresince (mükellef Binbaşı olarak) bütün diğer bulaşıcı hastalıklarla uğraşan²¹ ve bir de kolera aşısı geliştirilen²² Neşet Ömer Bey, 'sari hastalıklara karşı mücadelesi için' altın Liyakat Nişanı almıştır.²³

Neşet Ömer İrdelp, kardiyolojinin Türkiye'deki öncülerindendir.²⁴ Dolaşım sistemi hastalıkları ve elektrokardiyografi konularındaki uzmanlığı, Cumhuriyetin ilk yıllarında, onu hızla Ankara Hükümeti'ne yaklaştıracaktır.²⁵

Neşet Ömer İrdelp'in 1925'te verdiği 'Ders-i iftitahi', Tıp Fakültesi'nde belirsizliklerle dolu, çalkantılı bir dönemin sonu olarak görülebilir. Gerçekte, Fakülte içindeki Gülhane-Tıbbiye, Fransız-Alman, eski-yeni çatışmaları Haydarpaşa Tıbbiyesi'nin duvarları içine dönmüştür.²⁶ Neşet Ömer İrdelp, 1927'de Darülfünun Emimi olurken, ülkede hekim sayısının artırılması öncelik

²⁰ A. Arar, "Ord.Prof.Dr. Neşet Ömer İrdelp", *Modern Tedavi Mecm.*, c.1, no.3, Aralık 1951, s.80-85.

²¹ Neşet Ömer, Filistin cephesindeyken yayım yapmıştır: *Bitler, Bitlerin Ahval-i Hayatiye ve Vesait-i İlafiyesi, Lekeli Tifo ve Humma-i Raciannın Bitlerle Strayeti*, Kudüs, Matbaa-i Darüleytam-ı Suriye, 1332 (24s.+4 pl.). Filistin develerinde saptadığı Trypanosomiasis ise, 1917'de Viyana'da yayımlanmış ve literatüre bir katkı sayılmıştır, bkz. N.Ö. İrdelp, *İç Hastalıkları I*, İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1946, dn s. 554 vd.

²² H.C. Lokmanhekim, "Kolera nasıl bir hastalıktır? Mikrobu ne suretle bulundu?," *Akşam*, sayı 10420, 19 Ekim 1947, s.4.

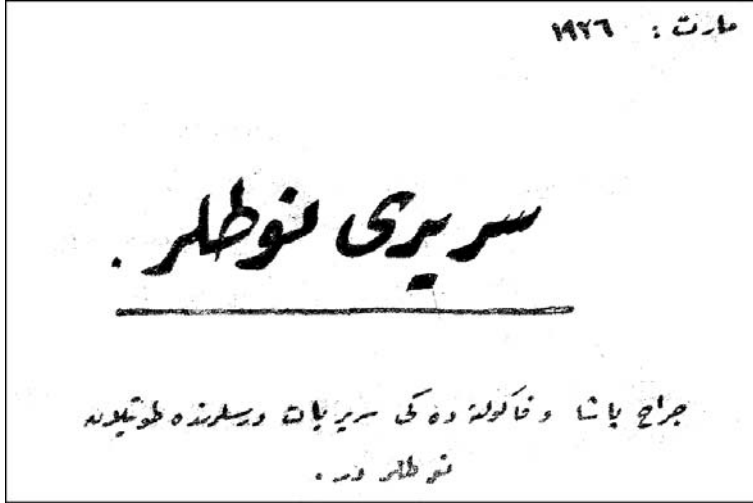
²³ *Türkiye Teracimi Ahval Ansiklopedisi / Encyclopedie biographique de Turquie*, haz. Mehmet Zeki [Pakalın], c. II, İstanbul, Ekspres Matbaası, 1929, s.208-210.

²⁴ Neşet Ömer, kendisine bağlı olan bulaşıcı hastalıklar kliniğinde kardiyolojik incelemeler konusunu Afife Cenani'ye doçentlik tezi olarak vermiştir: *Bâzı Had İntani Hastalıklarda Elektrokardiyogram Değişiklikleri*, İstanbul, Kader Basımevi, 1937 (34 s. 14 şekil) [*Tib Dnyası*, c. X, no. 3/107, 15 Mart 1937 ve no. 6/110, 15 Haziran 1937]. Neşet Ömer, yeğeni Nurettin Kamil'i (İrdelp, 1902-1992) kardiyoloji eğitimi için Belçika'ya göndermiştir. Nurettin Kâmil, *Elektrokardiyografi* kitabını burada Türkçe yayımlamıştır (Liège, Georges Thone Éd., 1931, 75 s.,59 şekil). Neşet Ömer'in ölümünden sonra, profesör yapılmayan Doç.Dr. Nurettin Kamil İrdelp İstanbul Tıp Fakültesi'nden ayrılmış, Doç.Dr. Afife Cenani Demirel ise emekli olmuştur.

²⁵ Neşet Ömer Bey'in konsültasyonu: "Reis-i cumhurun nahiye-i kasabada hissetikleri elemin mahiyetini tayin ve tedavisi için 13 Teşrinisani 1339'da [Kasım 1923] Ankara'ya davet edildim. Gazi Paşa'yı muayenemde hunnak-ı sadr olduğu zannedilen nahiye-i kasabadaki elemin fart-ı tevaggulden mütevellid bir elem-i asabi olduğunu ve ne kalbde ve ne de vialarda bir arıza olmayub bu azanın tamamen salim ve tazyik-i şiryanın dahi normal bulunduğunu gördüm. Gazi Paşa'yı fart-ı meşguliyetinden mütevellid taab-ı dimaği ve cismanilerinin izalesi için Akdeniz sahillerinde istirahat etmelerini tavsiye ettim. Hükümetçe vaki talep ve davet üzerine Gazi Paşa'nın ahval-i sıhhiyesini 28 Teşrinisani 1339'dan itibaren Ankara ve İzmir'de yakından tetkik ve takib ettim..." [İzmir, 2 Şubat 1340/1924] H.R. Soyak, "Atatürk'ün aramızdaki son günleri", *Hayat*, yıl 8, sayı 46 (370), 7 Kasım 1963, s. 9 'İlk kalb krizi.'

²⁶ Çatışmada ilk hedef olan, Temmuz 1927'de Fakülte'den bir yıl izin alarak Milli Müdafaa Vekaleti Sıhhiye Dairesi Reisliği'ne atanana ve aynı yıl Mirliva (Tuğgeneral) olan Tevfik Salim'dir: Fakülte'ye dönüşünde Müderrisler Meclisi tarafından istifa etmiş sayılmıştır. Tevfik Salim, Neşet Ömer Bey'in Rektörlükten ayrılmasından sonra, Fakülte'ye Emraz-ı dahiliye müderrisi olarak geri döner ve 17 Kasım 1931'de "Dahili tıp nasıl okutulur?" başlıklı bir 'açış dersi' daha verir (*Tevfik Sağlam, 1882-1963*, c.3, haz. T.İ.Gökçe, S.N.Üster, T.Ulusal Verem Savaşı Der. yay., İstanbul, 1971 içinde s.168-173).

kazanmıştır.²⁷ Tıp Fakültesi'nin tümüyle İstanbul'a (Bakırköy'e ve Şişli'ye) taşınması ile, 1924'te bitirilemeyen 'tensikat', 1933 Üniversite Reformu ile daha büyük ölçekte gerçekleşmiş; "tıp tedrisatında ıslahat" ise, değişik yönleriyle açış ve açılış konuşmalarının gözde konusu olmaya devam etmiştir.²⁸

Seriri Notlar (1925-1926)

Neşet Ömer (İrdelp), "Tıp tedrisatında ıslahat ve seririyat-ı dahiliyede tedris usulleri", Cerrahpaşa Hastanesi, 11 Teşrinievvel [Ekim] 1925

Efendiler,²⁹

Seririyat-ı dahiliye derslerine başlamadan evvel bir ders-i iftitahi yapmak istedim. Bu ders de tıp tedrisatında ıslahat ve seririyat-ı dahiliyede tedris usullerinden ibaretdir. Fakat, bu mevzu'u mevzubahs etmeden evvel, Dahiliye'de selefim Celal

²⁷ Neşet Ömer'in Rektörlükten ayrılmasında yine reform konuşmaları etken olmuştur. Mazhar Osman'ın bir değerlendirmesi ciddi tartışmalara neden olacaktır: "Toy Neşet bilmem neye güvendi de böyle küçücük boyundan yüksek haltlar yemeye kalktı. Sana bir ıslahat gösteririz ki dediler, sen de şaşarsın, dünya da... Vakıa sen Darülfünunda rektörlük değil, profesörlük de bana vız gelir diyorsun! İnanmam, mutlak güvendiğin bir şey var," M.O. [Uzman], "Ayın akisleri", *İstanbul Seririyatı*, sene XII, no.7, İkinciyeşrin 1930, s.225. Üniversite Reformu'nda Neşet Ömer İrdelp tekrar rektör olurken, Tevfik Sağlam Tıp Fakültesi dekanı seçilir. Bir yıl sonra, kliniği kapatılan Tevfik Salim Üniversite dışında kalır. Daha sonra, Neşet Ömer rektörlükten istifa eder, milletvekili olduğu halde klinik direktörlüğünü bırakmaz. Tevfik Sağlam, 1942'de III. Dahiliye Kliniği'nin başına döner, bir yıl sonra rektör atanır.

²⁸ Üniversite Reformu'nun yürütücüsü Reşit Galip, 1917'de Tıp Fakültesi'nden mezun olduktan hemen sonra reform istemini dile getirmiştir: *Tıp Fakültesi'nin Tedennisi ve Islah Çaresi* (1918), bkz. U.İğdemir, "Reşid Galib, Doktor (1893-1934)," *Aylık Ansiklopedi*, c.1, no.12, Nisan 1945, s.371-373 [A.Ş. Elhan, *Dr. Reşit Galip*, 2.bs., Ankara, Yeni Matbaa, 1955, içinde s.381-386].

²⁹ Neşet Ömer Bey, konuşmasını 1925-26 ders yılı başında 4. ve 5. sınıf öğrencilerine yapmaktadır. Tıbbiye'ye 1922 yılında alınan kız öğrenciler henüz üçüncü sınıfta olduğu için, derslikteki öğrencilerin hepsi 'efendi'dir.

İsmail Paşa'nın [1862 – 15 Mayıs 1925] namını kemal-i hürmetle tezkarı bir vazife telakki ederim. 16 sene bu kürsüde tedrisat yapan üstad, seriri tedrisatın analitik hususiyetini teyakkun ederek derslerini hasta başında vermiştir. Tabibin vazifesinin büyüklüğünü üstad her vakit göstermiş, hastalarına karşı rahm-ü-şefkat timsali olmuş ve her sabah seririyat salonlarında belığ dersleri ile genç talebesine numune-i imtisal göstermiştir. Üstadın, meslulün tagaddiyesine³⁰ dair pek ilmi fikirleri vardı. Hatta, müteverrimlerin ve müteverrimlerde fart-ı tagaddi usulünün dünyaca ifrat derecede tarafdarları varken, muhterem üstad, ulu orta yapılan sūralimantasyonun mahzurlarını ta'dad etmiş ve buna muarız olmuştu. Bilahere, fart-ı tagaddinin cidden mahzurları olduğunu isbat etmişdi.

Efendiler,

Hükümetin bilumum müesseselerinde ciddi ıslahata başlandığı bir zamanda, Tıp Fakültesi, yeni açılan teceddüd devrini en evvel idrak edenlerden olmuştur. Bunun için 340 [1924] senesinde tedrisat programını başdan aşağı tecdid ve ıslah etmiştir. Bu yeni programın tanziminde şimdiki Darülfünun Emimi Nureddin Bey'in [Berkol] büyük himmeti olmuştur.

Malum-u alilerinizdir ki, yeni program mucibince fizik ve kimya ile ulum-i tabiiyeden nebatat ve hayvanat dersleri Tıp Fakültesi haricine çıkarılmış, Fen Fakültesi'nde Fe-Kaf-Tı³¹ (fizik, kimya, tabiiyat) namı altında tedrise başlanmıştır. Tıp Fakültesi'ne dühulu arzu eden talebemiz bu Fe-Kaf-Tı'dan bir sertifika ile Fakültemizin birinci senesini teşkil edecektir. Bu hususi seneyi ihdas etmekle lise ile Fakülte tahsili arasında hakiki bir bakalorea medikal [*baccalauréat medicale*³²] yapılmış oldu. Liselerin ulum-i tabiiye tedrisatı tekamül ederse bu sınıfı lağv etmek mümkün olacaktır. Bu suretle, tıp tedrisatı hakiki bir suretde beş seneye indirilmiş olmaktadır. Bu sene Fe-Kaf-Tı'yı ikmal ederek Fakülte'ye gelen talebe birinci seriyi teşkil ediyor. Saat-i mesai laakal yedi olacaktır. Zevalden evvel üç saat tedrisat ve tatbikat-ı seririye, öğleden sonraki dört saatimiz de nazari tedrisat ve mebahis-i ihtisas derslerine ayrılacaktır. Bu program yeni birinci sınıfa tatbik olunacaktır. ³³

³⁰ Eski tıbbi terimlerin Türkçe okunuşları verilmiştir. Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanan *Osmanlıca Tıp Terimleri Sözlüğü*'nde (Ankara, T.Tarih Kurumu yay., 2004) metinde geçen terimlerden, tagaddi: tagazzi; iğtıda: iğtiza; rikbe: rükbe; ilm-i emraz: ilm-ül emraz; enzar: inzar biçiminde Arapça okunuşlarıyla yer almıştır. Sözlükte, yine bu metinde geçen, ilm-i eşkal: morfoloji, morphologie; kavsi-i ebher: aort kavsi, arc aortique; teftiş: görsel inceleme, inspection; taharriyat-ı hayatiye: biyolojik inceleme, analyse biologique gibi tıbbi terimlerin bulunmaması dikkat çekicidir. Bazı sözcüklerin Türkçe ve Fransızca karşılıkları ise yanlıştır: ör. insıbabı zatülceb (zât-ül-ceb-i insıbâbî): hydroplévríte değil, 'pleurésie à épanchement' olmalıdır, vb.

³¹ F.K.T baş harflerinin okunuşu.

³² Metin içindeki (italik yazılı) Fransızca sözcükler orijinal metinde vardır. Köşeli parantez [ ] içindeki Fransızca ve Latince terimler tarafımızdan eklenmiştir. Ayrıca, Neşet Ömer'in söyleyişle notlara geçen özel isimlerin yazılışları gösterilmiştir. Tıbbi terimler genellikle Fransızca okunuşuyla verilmiştir: ör. Ambriyoloji.

³³ Galip Ata (Ataç), eski ve yeni programları karşılaştırır: "...Yeni programlar bir taraftan ilm-i teşrihin tedris müddetini kısaltmakla beraber, Teşrih-i tıbbi ve cerrahi namile, daha ziyade tatbiki bir şube ihdas etmiş, diğer taraftan Emraz-ı dahiliye ve hariciyenin gerek nazari derslerine gerek seririyatına daha ziyade ehemmiyet vererek bunların tedris müddetlerini şayan-ı dikkat derecede tezyid eylemiştir. Ulum-u

Efendiler,

Yeni programlardaki en büyük hususiyetlerden birisi de seririyat derslerinin 2nci seneden başlamasıdır. Bu sene giren talebemiz, gelecek senenin [saat] onikiye kadar olan sabahlarını hastahane de stajla geçirecektir. Fizyoloji okumadan ikinci sene talebesi hastahane ye devam ederse bundan ne faide me'muldür denebilir. Bu itiraz zahiridir; hakikatde gayr-i variddir. Çünkü pedagojinin esasatı bize gösterdi ki malumat-ı esasıyatı öğrenmeden, işitmekle, görmekle birçok şeyler öğrenilebilir. Yenidoğan çocuklar, lakırdı söylemeden eşyanın eşkalini dimağlarında tesbit ederler. Hiç şübhe etmeyiniz ki, yeni doğan bir çocuk birinci senenin nihayetine doğru, elma dendiği vakit elmayı anlar. Yuvarlak olduğunu, üzerinin bazen kırmızı veya sarı bulunduğunu görmüştür. Evvela eşkalini, bilahere ismini beller.

Efendiler,

Lisan tedrisindeki Berliç [Berlitz] usulü bu esasa müstenid değil midir ? [...sertifika ve doktora³⁴] imtihanlarını ihdas ettik. Yeni programlarda istihdaf edilen gaye tıb derslerinde besatet ve ahengi temindir. Nitekim bir sömestr ilm-i teşrih-i tavsifi ile ensac ve ambriyolojidir. Tabir-i diğerle, birinci sınıf morfoloji senesidir. İlm-i eşkale dair derslerle dolmuştur. Bu seneye 'teşkilat senesi' denebilir. İkinci senemiz de tıbbi kimya, fizyoloji veya fizyolojiden ibaret bir 'ulum-i hayatiye' senesidir. 3-5inci senelerimiz de patoloji sınıfıdır. Bu son üç seneye 'maraziyyat senesi' demek muvafikdir.

Efendiler,

Görüyorsunuz ki, yeni programda bir *coordination* vardır. Teşrih okumadan, talebe fizyolojiyi nasıl anlar, gibi itirazlar gayr-ı variddir. Derslerdeki tevali bir iştirak ve aheng-i tam temin ediyor. Aynı zamanda bir besatet temin edilmiş oluyor.

Efendiler,

Son senede yapılan imtihana da 'doktora imtihanı' namı verilmiştir. Bu müesseseden mezun olduğu halde, son sene imtihana doktora imtihanı demek, bütün dünya fakültelerine uymak demektir. Bu dersler de üç kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda: dahiliye; İkinci kısımda: seririyat-ı hariciye, aynıye, üzniye ve hançereviyye; Üçüncü kısımda: viladiye, nisaiye ve buna zeyl olarak seririyat-ı akliye, tıb kanunu dersleri, doktoraların esası olarak kabul edilmiştir.

Efendiler,

Birinci sömestrden itibaren tatbik başladığımız yeni programda derslerin hitabetden ziyade, yani hutbevi olmaktan ziyade demonstratif olmasına hasr-ı ihtimam edilmiştir. İlm-i teşrih-i tavsifi dersimiz mütakamil bir an'ane ye malikdir. Heman yarım

asır evvel, hatırası el'an dimağlarımızda bulunan teşrihin son üstadı Mazhar Paşa³⁵ [1845 – 31 Aralık 1920] tarafından bu dersin ilmi bir tarzda talimine başlanmışdır. Onbeş senedenberi de teşrih dersinin genç üstadlarını tarz-ı talimi metin esaslara istinad ettirmiş ve teşrih laboratuvarını hususi bir Teşrih Enstitüsü haline koymuştur.

Morfoloji derslerine aid hurdebini teşrih yahud ilm-i ensac dersimiz muktedir müderrisinin idaresi altında yeni bir programın bahş ettiği vüs'at dairesinde bu sene bir kat daha inkişaf edecektir.

Şimdiye kadar hoca ve muavin tecrübeyi yapar, talebe uzakdan görürdü. Bu demonstratifdir. Halbuki, talebemin şahsen, bizatihi bunları yapması lazımdır. Gelecek ikinci senemiz de böyle, teşrih ve ensac gibi, pratik bir hale ifrağ edilecektir.

Efendiler,

Tababet tahsilinde muavin ilimler diye tavsif edilen morfoloji ve biyoloji derslerinin tedrisini tavsif etdikden sonra, ilm-i emraz ile seririyatların tarz-ı tedrisine nakl-i kelam ediyorum: Gelecek seneden itibaren ikinci sene müdavimlerine ulum-i hayatiyeyi yarıladıkları sırada, hasta salonlarında müderris ve muallimler tarafından yüksek sınıflara tedrisat yapılırken hastaların nasıl isticvab ve muayene edildikleri ve ibtdai laboratuvar usul-i taharriyatı gösterilecektir.

Bu suretle beş senelik devre-i tahsiliyemizde, dört senesi öğleden evvel, genç talebe tıbbın seririyat tedrisatına tahsisi edilmiş olacaktır. Öğleden sonra ise, seririyata müteallik ilimlerden nazari maraziyyat dersleri takrir edilecektir.

Efendiler,

Seririyat ile ilm-i emraz yekdiğerinin lazım-ı gayr-ı müfarıkıdır. Seririyat, patolojinin sağlam esaslarına müsteniddir. İlm-i emraz ilimdir, seririyat ise o ilmin tatbikatından başka bir şey değildir. İlm-i emraz terkibi: sentetik bir ilimdir. Seririyat ise, her şeyden evvel tahlili: analitik bir ilimdir.

Efendiler,

Dünyada, ulum-i mevcude içerisinde *sciences appliquées* yoktur. Ya ne vardır? İlim vardır ve ilmin tatbikatı vardır. *Application de la science* vardır. 'Sians aplike' [*sciences appliquées*] yoktur. İşte bu sözlerle anlatmak istediğimiz: ilimde vahdet vardır; ilm-i emraz vardır. Seririyat onun tatbikatından başka bir şey değildir.

Efendiler,

Seririyat ve ilm-i emrazın mütakabil vaziyetlerini mütalea etmek için bazı misaller serd etmeliğime müsaade buyurunuz. Basil dö Koh [*Bacille de Koch*] intanını seririyatçı gözile mütalea edelim: Bir hasta farz ediniz ki, hengan-ı sabavetinde iltihab-ı

tabiye sınıfının tefriki neticesi olarak, gerek hikmet ve kimyanın gerek hayvanat ve nebatatın tıbbi kısımları için ayrıca dersler ihdas olunmuştur. İhtisas derslerinden Fenn-i vilade ile Seririyat-ı viladiye ve nisaiyenin ders müddetleri de tezyid edilmiştir. Bunlardan maada yeni ihtisas dersleri de ilave olunmuştur. Hulasa, yeni programlar evvelkilere nisbetle, Tıb Fakültesini daha büyük bir faaliyete sevk eylemiştir". Sözü edilen yeni dersler: Mebadi-i emraz-ı dahiliye, Mebadi-i emraz-ı hariciye, Feth-i meyyit, Röntgenoloji, Püerikültür, Fizyoterapi ile Tarih-i Tıb ve Deontoloji'dir. Galip Ata, *Tıb Fakültesi*, İstanbul, Yeni Matbaa, 1341 [Kanunusani / Ocak 1925], s.156-178.

³⁴ İkinci sayfanın son satırı baskıda çıkmamıştır.

³⁵ Müşerrih Mazhar Paşa, Gülhane'nin başhekimi Rieder Paşa'nın Tıbbiye-i Şahane'ye bir Alman anatomist getirilmesini istemesi üzerine II.Abdülhamid'e unutulmaz bir telgraf çekmiştir: "Maruz-u acizanedir ki, vâz'ül-imza Mazhar, memalik-i seniyeleri teşrih hocasıyım. Dünya teşrih hocaları ile birlikte hocam Profesör [Marie P.C.] Sappey tarafından imtihan olduğumuz zaman [1874] birincileri olarak diploma aldım. İşittim ki, Gülhane Hastanesi Sertabibi tarafından Mekâtib-i Tıbbiyelerinde teşrih okutulmadığını ileri sürülerek Avrupa'dan teşrih hocası getirilecekti. Bendeniz sağ iken bu kürsiye kimsenin oturamayacağı maruzdur. Ferman", N.A. Berkol, "Müderris Hasan Mazhar Paşa (1845-1920)," *Tıbbiyeliler Bayramı 14 Mart 1942*, [İstanbul] Vakit Basımevi, s.12-19.

ukadat-ı lenfaviyye-i dereniyyeye duçar olsun. 4-5 yaşında böyle bir hasta taksimat-ı seririye itibarile emraz-ı etfal seririyatına gider. Yirmi yaşında sağ mafsal-ı rikbesinde verem-i ebyaza (*tumeur blanche*) duçar olursa ya Birinci veya İkinci Seririyat-ı Hariciye'ye sevk olunur. Otuz beş yaşında insibablı zat'ül-cenbe musab olunca da dahiliye seririyatına yatırılır.

Efendiler,

Görüyorsunuz ki, ilm-i emraz tatbikatı ne kadar tenevvü ediyor. Fakat hakikatde bu hasta bidayetden meslülriye duçar olan bir hastanın aynıdır. Basil dö Koh [Koch] intanından başka bir şey değildir. Keza, frengi intanını da nazar-ı dikkate alalım: yirmi yaşında karha-i süfliye almış bir hasta. İkinci derecede indifaat-ı cildiye ile seririyat-ı cildiye tedavî olunur. 6 sene sonra iltihab-ı kavs-i ebher-i efrenciye duçar olur. O vakit seririyat-ı dahiliyenin kalb hastalıkları kısmında, oniki sene sonra Tabes dor[s]ialis'e duçar olursa seririyat-ı asabiyede tedavî olunur.

Efendiler,

Muhtelif tezahürat ve safahat gösteren bu hastalık sebep itibarile birdir. İşte efendiler anladınız. İlm-i emraz: *Pathologie*,³⁶ esbaba göre ve yahud da sair emraza göre, ilm-i emraz maddelerini sentetik bir surette tefeyyüz eder. Seririyat ise, tahlil yaparak, muhtelif istitaleler üzerinde bu ilmin tatbikatını icra eder.

Efendiler,

İşte bunun için, tatbikat-ı seririyenin tenevvü'ünden dolayı, hastalıklar echize üzerine takarrürü itibarile birçok hususiyetler gösterdiği gibi, insanlar üzerinde de birçok hususi safhalar ve tezahürat ibraz eder. Bundan dolayıdır ki, *les réalités cliniques*: seriri şe'nîyetler maraziyyat mücerredatından, ilm-i emrazın klasik tasrif ve tavsif ettiği mücerredatdan tebaüd eder. Seririyatda bir pnömokok intanı diğerine benzemez. Bianenaleyh ilm-i emrazın mücerredatı, seririyatın şe'nîyetlerinden tebaüd eder. O halde seririyat içerisinde layetenahi eşkal-i hususiye ibraz eden ilm-i emrazın mütaleası hakikaten pek müşkül olmuştur. Eski müellifler, işte bunun için dememişler midir ki, 'Hastalıklar yokdur, hastalık vardır'. Bu biraz mübalağalıdır. Eğer efendiler, bir hastanın hastalığı bu kadar öbürüne benzemeseydi ilm-i emraz yok olurdu. Bu nasıl acaib bir şeydir ki, bir tifo diğerine benzemez. İstedığı kadar tifo intanı mütehallif olsun elimizde taharriyat-ı hayatiye ve kültür usulü vardır. Bununla teşhise vasıl olunur. Eğer eskilerin dediği gibi, 'Hastalıklar yokdur, hastalık vardır' cümlesi hakikaten vakıa mutabık bulunsa idi, halimiz pek yaman olurdu.

Efendiler,

Bu beyanatımdan seririyatın yalnız hastaları iyi muayene ve mütalea ederek insanı ilm-i emraz mütaleasından vareste kıldığını zannetmeyiniz. Seririyatçılar, hem seririyat usullerine hem de mükemmel patoloji malumatına sahip olmalıdırlar. İlm-i

³⁶ Hastalıkların teorik olarak anlatıldığı (klinik öncesi) derslere 'ilm-i emraz'; klinikte hastabaşı eğitimine, 'seririyat' (klinik) denilmektedir. Neşet Ömer Bey'in verdiği *pathologie interne*: iç hastalıkları derslerini, Celal İsmail Paşa'nın yaptığı *clinique interne*: iç hastalıklarının klinik eğitimini içermektedir, bkz. *Université de Stamboul*, Constantinople, Imp. Bédjidian Frères, 1924-1925, s.4. Müderrislerin klinikte verdiği derslere 'hastahane dersleri' veya 'seririyat tedrisatı' denilmektedir. Bugünkü anlamıyla patoloji (*pathologie anatomique*): teşrih-i marazi'dir. Histopatoloji karşılığında 'ilm-i ensac-ı maraziye' de kullanılmıştır.

emrazın terkihi mülhazalarını mütalea etmeksizin seririyat içerisinde nereye gideceğimizi nasıl bileceğiz?

Evvelce bir hoca hastasını kürsünün üstüne koyarak, adeta hastayı vesile-i makal ittihaz ederek, güzel güzel hitablarda bulunurdu. Misal: demonstratif hastalıklarımız vardır. Güzel bir yılcık,³⁷ şuraya korsunuz hastayı, herkes yılcıklı yüzünü görür ve hoca da belagatla yılcık *description*'nunu yapardı. Dersler demonstratif olmakdan ziyade adeta hitabet tecrübesi şeklinde idi.

Efendiler,

Bu gün de seririyat tedrisatında bu tarz-ı telkinin bazı mühim noktaları vardır. Kürsü dersleri lazımdır. Fakat seriri vakaların hususiyetlerini ve bunların izahat-ı seririyesini vermek için lazımdır. Çünkü profesör: müderris, teşhis vasfına yardım eden muhtelif delilleri ve enzar hususundaki ehemmiyetini ve hastalığın yalnız tabiatından: natüründen değil, hastaların üzerinde gösterdikleri hususiyetlerin istilzam ettiği fenn-i müdavatin müstesna noktalarını da ancak bu surette tesbit ve tebliğ edebilir.

Seririyatın kürsülerinden verilen dersler yine elzemdir. Fakat bunların adedleri mahdud olmalıdır. Bunlar, eftar-ı cedideyi tesbit için ve delaili kaydetmek içündür. Bazı iraeisi kolay hastaları 150-200 kişiye göstermek, misal: emraz-ı asabiyede bir tiyatro sahnesi yapıp da beş-on tabetiği [*Tabetik nörosifiliz*] yürütsek talebenin beşyüzü görebilir. Bu gibi hususatda seririyat dersleri ehemmiyetini kaybetmemişdir.

Efendiler,

Eski hocaların bu usulü tercih etmekteki rezonları [*raison*] usul-i muayenenin besatetinden ileri gelmiştir. Biliyorsunuz, eskiden usul-i muayenemiz: teftiş, kar' ve ısgadan ibaretti. Binaenaleyh hastayı şuraya yatırub, gözle, kulakla muayene edüb işte kolaylıkla tedris ederlerdi ki, hakikaten eski klinik basit idi.

Dört usül³⁸ ve müşahede ile teşhise vasıl olunurdu. Bugün muayene usulleri pek çoğalmıştır. Bugün seririyatda fizikden, kimyadan, fizyolojiden, ensac ve bakteriyolojiden alınmış istikrai usullerimiz var. Usul-i muayene meselesi ne kadar karışmıştır. Binenaleyh, eski zaman hocalarına nazaran teşhislerimiz daha geç vaz' olunur. Talebeden duydum: 'Onbeş gün oldu gelib gidiyoruz, daha bir teşhis konmadı' diyorlar. Bundan 22 sene evvel seririyata devam ettiğimiz o zamanki üstadlarımız beş dakikada teşhis koyardı. Cevap bekledikleri bir şey yok. Fizik, kimya, bakteriyoloji tatbikatı yokdu. Bugünkü teşhisler, süratle vaz'edilemez, fakat bir kerre de teşhis edildiği [? halde ³⁹] güçlükte tebeddül eder.

Efendiler,

Bir seririyatçının meseleyi lüzumundan fazla muğlak hale koyması da hatadır. O zaman bir hastaya teşhis koymak için, daima bir kaç muavenetçinin elinde kalmak tehlikesine düşersiniz. Hastalarımızı kendi vesaitimizle muayene etmeyib de idrarının

³⁷ Yılcık (erizipel, erysipelas), antibiyotikler kliniğe girinceye kadar ciddi, bazen ölümcül bir enfeksiyon idi, bkz. M. Ülker, *Benim Hayatım*, Ankara, T. Trafik Kazaları Yardım Vakfı yay., 1978, s.118-120.

³⁸ Teftiş: inspeksiyon, ces: palpasyon, kar': perküsyon, ısga: oskültasyon, müşahede ve isticvab: anamnez

³⁹ Metinde soru işareti vardır; bir(kaç) sözcük kaydedilememiş olabilir.

cevabı kimya mütehasısında, mevadd-ı gaitasını bakteriyologda, sadrının muayenesi radyologda, kadınsa hasta uzv-i tenasülünün muayenesi de jinekologda... muavenetçilerin yazdıkları mektublar üzerine teşhis koyayım dersiniz, vay halinize... Bu suretle gayet kıymetli vakitleri kaybetmiş olursunuz. Bu usulleri ifrat ile tatbik eden müesseselerimiz var. Bu müesseselere hastalar düşdü mü on-onbeş gün geçmeden cevap almak mümkün değildir. Öğürüyor musun? 3-4 vaziyette rielerin radyografisi lazımdır. Çarpıntın var mı? Kavs-i ebherin ölçülmesi icab eder. Eğer tababeti bu vaziyete dökerseniz, hüsrân içinde kalırsınız. Sekiz-on yerin hatalarını ilave ediniz, kendiniz misafir vaziyetinde kalırsınız. Tababet ve hayatda muvaffak olamazsınız, ikinci derecede insanların, muavenetçileri elinde esir olursunuz.

O halde efendiler, hastalarımızı uzun uzadıya bizzat muayene ve muhakeme olduğu kadar, kendi vesaitinizle teşhise çalışınız. Muhtac-ı tenvir olan yerleri laboratuar mütehasıslarına gönderiniz. Efendiler, bu türlü hareket etmezseniz kendi adem-i muvaffakiyetinizi tevsi etmekle beraber, hastalarınıza müdavat için de kıymetli vakitler kaybetmiş olursunuz.

Efendiler,

İyi teşhis komak için, seririyatçının muhakeme sahibi olması lazımdır. Muhakeme bir *opération des idées*'dir. Bunu iyi yapmak biraz sanat meselesidir. Fakat ben bu noktada eski hocalardan, bilhassa Truso'dan [Armand Trousseau] ayrılıyorum. Truso derdi ki, 'İyi hekim olmak için biraz da artist olmak ve artist doğmak lazımdır' ⁴⁰

Efendiler,

Şunu söylemek isterim ki, metin ve dürüst muhakemeler her vakit metin ve dürüst malumatın mahsulüdür. Eğer, elinizde muayyen esaslar ve muayyen ekipman olmazsa aklınızla bir şey yapamazsınız. İstedığınız kadar akıllı olunuz bugünkü ilimlerin tababetdeki tatbikatını bilmezseniz artistliğiniz bile para etmez. O halde efendiler, muayene ve tedavi usullerini büyük bir ehemmiyetle öğreniniz. Profesör Aşar'ın [Emile Charles Achard] dediği gibi, 'Evvela ilim, ba'de sanat ve daima muhakeme sahibi' olmaya çalışınız.

Efendiler,

Usul-i muhakemedeki tekamülâtın lüzumunu arz etdim. Fenn-i müdavat dahi birçok malumat ile yeni bir safhaya girmiştir. İşte gerek usul-i muayenâtın tekamülâtı ve gerekse fenn-i müdavatın ampirik bir devreden çıkıp da daha ilmi esasata istinat etmekte olduğu şu zamanda, seririyat tedrisiyatında bazı ıslahat lüzümü her tarafda hissedilmiştir. Tekrar edeyim efendiler, birçok şeyler öğrenmek lazımdır. Tedavi usullerimiz de ampirik değildir. Dijitalin, belladonun fiil ve tesirini daha ilmi bir surette biliyoruz. Böyle bir terakki devresinde seririyat *ense[i]gnement*'ını da behemahal değiştirmek mecburiyetindeyiz.

Efendiler,

Bu tebeddülâtın en mühim kısmı tedrisat-ı seririyatın demonstratif olmasıdır. Yani, terakkiyat-ı cedide, taharriyat-ı seririyatın daha demonstratif bir şekilde

yapılmasını amirdir. Eğer muayene usullerimiz teftiş, kar' ve ısgaya inhisar etse idi: her hastanın başında, tık tık...⁴¹ sen de rahat, hasta da rahat, herkes de memnun olurdu. Bu usul-i muayenâtı seri bir suretde hastaya tatbik mümkündür. Fakat, ilm-i ensac, fizik ve kimyanın tatbikatını bir hasta üzerinde seri bir suretde yapmak mümkün değildir. Bunun için seririyatda birçok hususi odalar, yerler açmak, aletler almak mecburiyetindeyiz.

Efendiler,

Muhtelif echize ve alatin tatbikatı kürsü derslerle temin edilemez. Kürsü dersleri, biraz evvel arz ettiğim gibi, seririyat mevzu'unu hülâsa olarak mütalea etmek ve seririyatdan istintac edilen bir-iki patoloji mevzu'unu uzun uzadıya şerh ve izah etmek içündür.

Efendiler,

Kürsü tedrisi ile seririyat dersinin esasları temin edilmiş olmaz. Onun için müddet-i tedrisatımızın büyük bir kısmını hastalarımızın doğrudan doğruya mütaleasına ve bu muayeneden istintac olunan netayicin kıymet-i hakikiyelerinin tesbitine hasretmek mecburiyetindeyiz. Bunlar ise, hasta yatakları üzerinde ve laboratuarlar içinde ve echize karşısında talim ve tedris edilebilir. Efendiler, bu günkü seririyat tedrisiyatı hitabelerden ziyade demonstratif ve pratik mahiyette olmalıdır.

Bu söylediklerimize nazaran tedrisat-ı seririye için bir seririyat ne gibi vasıtalara malik olmalıdır? Başda bunu tedkik edelim: Seririyatda kimya laboratuvarı, fizik - dediğim röntgen, bakteriyoloji, ensac - ensac demek teşrih-i marazi laboratuvarı ve bir de ufacık kütüphane olmalıdır.

Efendiler,

Bu ana laboratuarların içinde daha neler var, daha neler var? Usul-i muayeneden fiil-i iğtidayı tedkik için bazı echize-i hususiye var. Adale-i kalbin neşrettiği elektriği tesbit için elektrokardiyograf var. Bu, kendi başına bir laboratuardır. Müdavat usullerini tatbik için fizyoloji laboratuvarı lazım. Bunlar tadad ettikçe, kürsü dersleri haftada bir defa şöyle ferahlık vermek, bir iki güzel lakırdı dinlemek içündür. Kapalı odalarda alat ve echize karşısında öğrenilecek işlerimiz var. Kürsü derslerine vakit ayıracak zamanımız yok. Binaenaleyh, seririyatımızı mükemmel laboratuarlarla techiz etmek ve talebelerimizi şunla takviye etmek ve talim ve tedrisi şunla tatbik etmek lazımdır. Efendiler, az bir zamanda bu tekamülata nail olacağımızı ümid ediyorum.

Efendiler,

Son olarak, nazar-ı dikkat-i alinize bir noktayı daha vaz'etmek isterim: Memleketimizde yüz seneden beri tıp tedrisatı ve tıp müntesibleri birinci derece vasfı teşkil etmektedir. Nail olduğumuz yeni idarede dahi tababet ve tabiblerin yeni vazifeleri vardır. İstiklal harbinden sonra milletimizin maddi ve moral terakkiyatında sizlerden mühim mesai beklemektedir. Biz, her gün, her memleketden ziyade çalışmak mecburiyetindeyiz. Sizi mesaiye davet etmek, her birinizin ve bin-netice vatanın menafiiini tatmin etmek demektir. İyi tabib olmak için çalışınız, çünkü muzaffer ve büyük milletimiz hal-i hazırda ve müstakbeldeki sa'yinize istinad edecektir.

(Alkışlar, sürekli alkışlar)

⁴⁰ Muzaffer Esat Güçhan, hocası Neşet Ömer İrdelp'i bir 'konuşma artisti' olarak tanımlar, M.E. Güçhan, 'Ona gıpta ediyorum', *Klinik*, c.6, sayı 7, Temmuz 1948, 'Neşet Ömer sayısı', s.174-176.

⁴¹ Perküsyon (kar') ile fizik muayene.

Tıp Fakültesi Dahiliye Seririyatı Müderrisi Celal İsmail Paşa ⁴²

Müderris Neşet Ömer Bey, Cerrahpaşa'daki 'ders-i iftahi'sinde son sınıf öğrencilerine seslenirken, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*'nda yayımlanacak makalesinin öğretim üyeleri tarafından okunacağını bilincindedir. Konuşmasında önce, Tıp Fakültesi'ndeki eğitimin eleştirisini yapar: 'hutbevi' dediği geleneksel ders biçimi yetersizdir; araç ve kitap eksikliğinin yanında, öğrencilere hekimlik bilgisi kazandıracak 'demonstratif' eğitim sınırlı kalmıştır. Stajların İstanbul hastanelerine alınması nedeniyle öğrencilerin, başta ulaşım olmak üzere, günlük giderlerinin artmasından yakındıklarını bilmektedir. Uygulamaya ağırlık verilen bir programın gelecekteki meslek yaşamlarına neler katacağını anlatarak, onları kazanmaya çalışır. Askeri Tıbbiye öğrencileriyle ilgili yönetim sorunları vardır. İslahat, müderrisleri tedirgin etmiştir. Neşet Ömer İrdelp, makalesinde daha çok derslerin ele alınışındaki bilimsel ve eğitsel eksikliklere değinir. Laboratuvar ve 'muavenetçiler' dediği yan dallara karşı görüşleri çelişkilidir. Tıp Fakültesi'nin yönetimi eğitim reformunu ivedilikle benimseyerek, Cumhuriyet hükümetinin beklediği bir tutumu sergilenmiş olmaktadır. Reis Neşet Ömer Bey ise, 'kursü dersleri' vermekle yetinen eski kursü sahiplerini akademik bir dille uyarmaktadır.

⁴² Celal İsmail Paşa'nın biyografisi için bkz., Necmeddin Rifat [Yarar], "Müderris Doktor Celal İsmail Paşa," *Servet-i Fünun*, c.58, sayı 1503-29, 4 Haziran 1341/1925, s.48; Akil Muhtar [Özden], "Müderris Celal İsmail Paşa", *Darülfünun Tıp Fak. Mecm.*, c.8, sayı 1, Kanunusani 1926, s.93-96. Ayrıca, E. Üstündağ Selamoğlu, "Doktor Celal İsmail Paşa ailesi", *[Tarih Vakfı] İstanbul Derg.*, sayı 45 (Nisan 2003), s. 42-46

Tıbbiye'nin ilk F.K.T (P.C.N.) öğrencileri Zeynep Hanım Konağı'nda (1924) ⁴³

EK

Müderris D[oktor] Neşet Ömer, "Ders-i iftahi: Seririyat-ı Dahiliye'de tedris usulleri ve tıp tedrisatında ıslahat," *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, c.8, sayı 1, Kanunusani [Ocak] 1926, s. 1-7 ⁴⁴

Bu seririyatda ilk dersime başlar iken, selefim Müderris Celal İsmail Paşa'nın namını kemal-i hürmetle tezkar etmeyi bir vecibe addederim. Muşarileyhin seriri tedrisatındaki muvaffakiyetleri unutulmaktan çok uzaktır. Üstadın, hasta düşünceye kadar sarf ettiği mesai, her iki senede bir *Dürus-i Seririye-i Tıbbiye* namı altında neşreyletiği eserler buna şahiddir.⁴⁵ Seririyatın tahlili bir ilim olduğuna tamamen kani olan

⁴³ Resimde görülen fesli kişilerden: soldaki, Fen Fakültesi Reisi Hüsnü Hamid Bey (Sayman, 1890-1975), sağdaki, Hayvanat Muallimi Ali İsmail Bey'dir (1877-1928). Resmin solundaki kız öğrenci grubunun ortasında duran Afife Cenani Hanım'dır. Afife Cenani Demirel'in biyografisi için bkz., Ş.Etker, G.Dinç, "Tıp Fakültesi'nin ilk kadın doçenti Dr. Afife Cenani Demirel 90 yaşında," *Cumhuriyet Bilim Teknik*, sayı 507, 7 Aralık 1996, s.8; [N.Yıldırım (ed.), *Sağlık Alanında Türk Kadını. Cumhuriyet'in ve Tıp Fakültesi'ne Kız Öğrenci Kabulününün 75. Yılı*. İstanbul, Novartis yay., 1998, içinde s. 67-69]

⁴⁴ Bu dersin bir özeti *Klinik*, c. 6, sayı 7, Temmuz 1948, 'Neşet Ömer sayısı', s.198-201'de yayımlanmıştır.

⁴⁵ Celal İsmail Paşa, *Dürus-i Seririye-i Tıbbiye (1326-1327)*, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1329 [1913] kitabının başına bir 'Ders-i iftahi'sini almıştır (s.1-15). Başlığı olmayan bu dersin altbaşlıkları: Tababetden maksad - Tabib - Nasıl tabib yetiştirilir - Hastahane nedir? - Hastahaneyeye hasta kabul - Tabib, şakirdan ve hademenin vezaifi. Celal İsmail Paşa'nın bundan önce yayımlanmış *Dürus-i İftiahiye* başlıklı bir derlemesi vardır (İstanbul, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Matbaası, 1324-1326 [1908], 52 s.). Diğer ders kitapları: *Dürus-i Seririye-i Tıbbiye (1327-1328)*, [İstanbul] Matbaa-i Osmaniye, 1918 ve *Dürus-i Seririye*, İstanbul, Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye Matbaası, 1924. Celal İsmail Paşa'nın son kitabı yine bir 'Ders-i iftahi' ile başlamaktadır.

Celal İsmail Paşa, derslerini daima hasta başında verir, hasta mütaleası hususunda kendine mahsus eda ile talebesini talim eder ve müdavat-ı kimyeviye yanında tesirat-ı maneviyyenin de birçok marazi haller üzerine müessir olduğunu ve tabibin manevi vazifesinin büyüklüğünü her fırsatta gösterirdi.

Üstad, her sabah seririyat salonlarında metin derslerle ve herkese hürmet telkin eden evza ve etvarile numune-i imtisal olmuştu.⁴⁶ Müderrisin, meslüllerin tagaddiyesi hakkında ve cihaz-ı hazım teşevvüşatında muhtelif istit'am usullerine dair pek ilmi ve fenni kanaatleri var idi. Hatta müteverrimlerde cebri tagaddiye usullerinin birçok tarafdarları bulunduğu bir zamanda, üstad bu tarza şiddetle muarız kalmış ve bilahere mesbuk olan tecrübeler ile taharriyat bu hususta kendisinin ne derece haklı olduğunu göstermiştir; binaenaleyh hocanın prensipleri baki kalacak, ahlafına daima rehber olacaktır.

1908'de Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye ve Mülkiye, Tıp Fakültesi namı altında tevhid edildiği zaman nazari ilm-i emraz kürsüleri ilga edilerek bunların tedrisi seririyat müderrislerinin uhdelerine tevdi edilmiş ise de, bir yandan seririyat malzemesinin noksanı ve heyet-i ilmiye kadrolarının boşluğu dolayısıyla, diğer cihetden klasik kitabların fıkdanı hasebile bu tarz tedris muvaffakiyet vermemiştir. Binaenaleyh, beş senelik fasıladan sonra, mezkur derslerin müstakilen tedrisi lüzumu idrak olunarak kürsüleri tekrar tesis olunmuştur. Seririyat ile ilm-i emraz yekdiğerinin lazım-ı gayr-ı müfarkıdır; zira ilm-i emraz seririyatdan istihrac edilmiştir. Seririyat dahi patolojinin temelleri üzerine müsteniddir. Patoloji bir ilimdir; seririyat ise bu ilmin tatbikatından başka bir şey değildir. İlm-i emraz, marazi hadisat-ı hayatiyeyi terkibi bir surette mütalea ve teşrih ettiği halde, seririyat, hadisat-ı mezkureyi tahlili bir şekilde tedkik eder. Mesela Koh [Koch] basillerinin, çocukta ukudat-ı lenfaviyeye savlet ederek tevlid eylediği hastalık etfal seririyatlarında, bir genç şahsın mafsal-ı harkafi-i fahizisinin tederrünü cerrahi seririyatlarda mütalea ve tedavi edilir; kahillerin sillürieleri de dahili seririyatlara taalluk eder. İşte muhtelif tarzlarda muhtelif müdavat usulleri ile tedavi edilen bu mütenevvi maraziyyenin sebep-i aslisi Koh [Koch] basilleri olduğu halde tarif-ı maraziyyesi ilm-i emrazın başka başka mübahaselerinde yer bulmuştur. Muhtelif tezahürat-ı seririyenin esbab-ı asliye itibarile yekdiğerine bağlanmış olduğu bu misalde pek ziyade tezahür etmekte ve ilm-i emrazın muhtelif tezahürat-ı maraziyyeyi terkibi bir surette tasnif eylediği de pek güzel görünmektedir.

Başka bir misal daha alalım: Ebert [Eberth] basillerinin kebede savleti ile husule getirdiği intani sarılıklar kitabının kebed emrazı fasıllarında muharrer olduğu halde, tiftonun klasik levhaları intani hastalıklar meyanındadır; keza seririyatdaki tifo hastalığı

⁴⁶ M.E. Güçhan, "1925 ders senesinin başlarında Fakülte kliniklerinin kısa bir müddet süren İstanbul hastanelerine taşınmaları sırasında üç dahiliye kliniği: I. Seririyat-ı Dahiliye Süleyman Numan Paşa idaresinde Gureba'da, II. Seririyat-ı Dahiliye Celal İsmail Paşa idaresinde Haseki'de ve III. Seririyat-ı Dahiliye de Neşet Ömer Bey idaresinde Cerrahpaşa'da tesis edilmiş[ti]" demektir. "Birinci İç Hastalıkları Kliniği", *Sağlık Dünyası*, sene 1, sayı 2, 1 Nisan 1955, s.4, dn. Ancak, Neşet Ömer Bey, 1924-25 ders yılında 'Emraz-ı Dahiliye Müderrisi'dir ve Cerrahpaşa'daki dahiliye kliniğini, II. Dahiliye Kliniği adına yönetmektedir. Bu tarihte III. Dahiliye Kliniği henüz kurulmamıştır. Celal İsmail Paşa Mayıs 1925'te ölünce, Neşet Ömer Bey onun yerine II. Dahiliye Seririyatı müderrisliğine atanmış, fakat Haseki'ye geçmemiştir.

her zaman ilm-i emraz kitablarının zikr ettikleri eşkale muvafık ve mutabık değildir; bazen klasik arazdan olan ishal ve tifo hali mefkud olabilir. Muayyen ve müteaddid araz-ı seririye ibraz eden müzmin hastalıklarda bile pek nakıs şekiller vardır. İşte, seririye şer'niyyetlerin ilm-i emrazın mücerredatından nasıl uzaklaştığını anladınız. İlm-i emraz layetenahi eşkal ile seririyat içerisine yayılmış olduğundan eskiler 'Hastalık yoktur, hasta vardır' demişler idi. Bu beyanattan seririyatın yalnız hastaları iyi muayene ve tedavi ederek ilm-i emraz mütaleasından varestesiz kalacaklarını kabul icab edeceğini istihrac etmemelidir. İlm-i emrazın terkibi hulasalarını mütalea etmeksizin içerisinde dolaşmak pek tehlikeli ve hatalı olur. Evvelce heman her memlekette seririyat dersleri, dershane ve amfiteatrlarda verilirdi. Hoca, kürsünün önüne konmuş hastayı vesile-i makal ittihaz ederek indifai hummayat, kabakulak, yılcık gibi uzaktan görülmesi mümkün hastalıklar üzerinde adeta hitabet ve belagat tecrübeleri yapar idi; eski zamanda bir derste bir hastanın mütaleası mümkündü; zira hastalıklar hakkındaki malumat yalnız araza inhisar eder idi. Seririye tedrisat hakkındaki bu tarz telakki bugün dahi gayet doğrudur: filhakika seririye vakalardan her birinin ibraz eylediği hususiyetleri göstermek ve izah etmek profesörün cümle-i vezaifindedir; fakat seririye hususiyetlerin izahı seririye tedrisatın ancak bir kısmını teşkil eder, bizleri teşhise isâl eden muhtelif delillerin ehemmiyetini izah ve bunların mezbhas-ı delail nokta-i nazarından hususi kıymetlerini ve bu delailin enzar hususundaki ehemmiyetlerinin ve yalnız hastalığı tabiatından değil, hastanın ibraz eylediği hususiyetlerden müstahric istitbabların iraesini dahi müderrisin esaslı vazifelerindedir.

Elhasıl, seririyatda her hasta için tatbiki patoloji yapmak ve daha doğru bir tabirle patoloji malumatını her hasta üzerine tatbik etmek mecburiyeti vardır.

Eski tibbanın tatbik eyledikleri muayene usulleri pek basit idi; daha doğrusu bugün bize basit görünen bu usuller ile hastalıklar derhal teşhis edilirdi; fakat bu basit usuller mahsulü olan teşhisler seri olmakla beraber ince ve hatasız değildi. Bugün muayene usulleri pek çoğalmıştır: fizik, kimya, ensac, fizyoloji ve bakteriyoloji ilimleri seririye istiksa usullerini zenginleştirmiştir; laboratuvar seririyata mülhak bir şube olmuştur. Laboratuvar usullerinin tatbik ve icrası nisbeten uzun zaman sarfını müstelzim olduğundan hastalıkların teşhisindeki sürat bu itibarla azalmıştır. Bugünkü teşhisler süratle söylenemez ise de sağlam esaslara ibtina eder, fakat bir seririyatçının her hastada her türlü muayene usullerini tatbik etmeksizin teşhis koymamasını kaide-i külliye olarak kabul etmek hatadır; çünkü, o zaman bir hastalığın teşhisi için ancak müteaddid laboratuvar mütehassıslarının, yani birçok yardımcıların tertib edecekleri dosyalara istinad etmek lazım gelir. Gerçi teşhis koymak için her türlü vesaiti kullanınız, lakin hastalarınızı kemal-i dikkatle, bizzat muayene etmeyi ve malik olduğunuz vesaiti bizzat tatbik etmeyi de asla ihmal etmeyiniz. Mümkün olduğu kadar kendi vesaitiniz ile teşhis koymağa çalışınız; tenvir etmek lazım gelen şübheli noktalar karşısında derhal laboratuvar mütehassıslarına müracaat ediniz, eğer böyle yapmaz iseniz hastaların müdavatında vakit kaybetmiş olursunuz. Arz ettiğim kaidelere tebaiyyet eder iseniz iyi bir seririyatçı evsafını iktisab edebilirsiniz. Fakat burda başka mühim bir nokta vardır ki, o da muhakeme ve tenkidir: laboratuvarlardan gelen vesaiki bila-muhakeme kabul etmek pek tehlikeli bir yoldur; laboratuvarın müsbet neticeleri tabibi müsbet kararlara sevk eder ise de, menfi neticeler seririyatın verdiği vecheyi her vakit tebdil edemez, elhasıl doğru bir teşhis koymak için, muayene usullerinden müstahric malumat ile

mu'tayat topluyarak tetkik ve onlara layık oldukları ehemmiyeti vermek lazımdır. Muhakeme tababetin sanat kısmını teşkil eder; fakat şurasını izah etmek isterim ki, metin ve dürüst muhakeme ilmi tettebbuat mahsulüdür. İlmî çalışmak usullerini öğrenir ve tatbik ederiseniz dürüsti-i muhakeme kendiliğinden hasıl olur.

Efendiler,

Muayene fenlerini ve tedavi usullerini büyük bir ihtimam ile çalışarak öğreniniz. Evvela ilim, ba'de sanat ve daima muhakeme sahibi olmağa çalışınız.⁴⁷

Usul-i muayenedeki tekamülâtın ehemmiyetini arz etdim. Fenn-i müdavatın dahi birçok yeni malumat-ı ilmiye sayesinde yeni bir safhaya girdiğini de burada söylemek isterim. İşte bu yeni taharriyat-ı seririye tedrisatında bazı tebeddülât yapılması müstelzim olmuştur. Seririyat ilminin hal-i hazır, tedrisatın daha ziyade işhadi (*démonstratif*) mahiyetde yapılmasını mudi oldu. Eğer muayene usullerimiz yalnız teftiş, ces, kar' ve ısgaya inhisar etse idi bunları her hasta üzerinde süratle ve talebeye tatbik ettirmek pek kolay olurdu; fakat bugün kullandığımız fizik, kimya, bakteriyoloji ve ilm-i ensacdan istihrac edilen usullerde mesele böyle değildir. Seririyatlarda birçok alat ve echize kullanılmaktadır. Bu aletler ile cihazların tatbikatı ve bunlardan çıkarılan neticelerin mütaleası kürsü dersleri ile temin edilemez. Filhakika bu dersler muhtelif efkârı tesbit etmek, seririyat mevzuunun heyet-i umumiyesini hulasa eylemek ve seririyatdan çıkarılan patoloji mevzularını uzun uzadıya izah etmek için pek elzemdir; fakat yalnız kürsü dersleriyle seririyat derslerinin esasları kurulmuş olmaz. Bugün tedris zamanının büyük bir kısmı hastaların doğrudan doğruya muayenelerine ve muhtelif muayene usullerinin tatbikatına ve bu usullerden elde edilen neticelerin hakiki kıymetlerinin tavsif ve tesbitine hasır etmek mecburiyeti vardır. Bunlar da ancak hasta yataklarında ve laboratuarlarda alat ve echize ianesile talim edilebilir. İşte bunlar içindir ki, bugünkü seririyat tedrisatı hitabelerden ziyade işhadi mahiyetde oluyor. O halde her seririyatda hal-i hazırın icabettirdiği tedrisatı yapabilmek için müteaddid muavinler ve muhtelif kısımlar ayrılmış bir laboratuvar ve ufak bir kütübhane bulunması lazımdır. Bu vasıtaları temin ederek istihdaf olunan gayeye suhuletle vasıl maksadile Tıp Fakültesi geçen sene [1924] tedrisat programını heman kâmilten tebdil ve ıslah etdi.

Yeni programda fizik, kimya ile ulum-i tabiiye (nebatat, hayvanat, ilh) Fen Fakültesi'nde Fe-Kaf-Tı senesinde tedris edilmekte ve bu derslerin imtihanlarında muvaffak olanlar bir sertifika ile Tıp Fakültesine kayd ve kabul olunmaktadır. Bu ihzari sınıfı ihdas etmek suretile gerçi lise tahsilile tıp tahsili arasında Tıp Fakültesine has bir bakalorea tesis edilmiş oluyor ise de liselerin tekâmülü ile bu senenin dahi kaldırılabilceğine binaen, tıp tedrisatının beş seneye indirilmesine doğru mühim bir hatve atmak mahiyetindedir. Yeni programda yevmi mesai saati yedidir. Zevelden üç evvelki saatler tedrisat ve tatbikat-ı seririyyeye ve öğleden sonraki dört saat dahi tatbikat-ı ameliye ile nazari tedrisata ve bazı ihtisas derslerine hasredilmektedir. Hastanedeki staj devresi ikinci senenin yaz sömestrinde başlayacağından tıp talebeleri gayeye kolaylıkla vasıl için lazım gelen pratik malumatı esaslı bir surette kazanacaklar yahud açık bir tabir ile hasta muayenelerine erkenden istinas peyda edeceklerdir. Son seneye aid olan

⁴⁷ Neşet Ömer, bu sözlerin E.C. Achard'a (1860-1944) ait olduğunu belirtmemiş, ancak metinde bu cümle koyu basılmıştır.

hastahanelerdeki staj devresi bu suretle kaldırılmış olacaktır. Bu programda bilhassa talebenin mükteşebatını tarsin ve imtihanındaki muvaffakiyetini temin etmek üzere sene nihayeti imtihanları dahi tertib edilmiştir. Yeni programda istihdaf edilen gayelerden biri de besatet ve derslerin takibinde insicam-ı tam temininden ibarettir. Nitekim birinci sınıfın ihtiva ettiği dersler teşrih-i tavsifi, ilm-i ensac ve mebbas-ı rüşeym gibi morfolojiye aid ilimlerden teşekkül etmiştir. İkinci senede ilm-i teşrih-i tavsifi ve tıbbi-ü-cerrahi teşrih ile fizyoloji, tıbbi kimya, tıbbi fizik ve bakteriyoloji tedris edileceğine binaen bu da ulum-i hayatiye senesi addolunabilir. Üçüncü, dördüncü ve beşinci seneler patolojiye tahsis edilmiştir. Son sene nihayetinde icra kılınacak imtihanlara doktora imtihanları namı verilmiş, bu da üç kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda seririyat-ı dahiliye ile fenn-i müdavat, seririyat-ı etfal ve seririyat-ı cildiye ve efrenciye; ikinci kısımda seririyat-ı hariciye ile seririyat-ı ayniye, üzniye ve hançereviyye ve üçüncü kısımda ise seririyat-ı viladiye ve nisaiye, seririyat-ı akliye ve tıbb-ı kanuni imtihanları vardır.⁴⁸

Yeni programa nazaran ikinci seneden itibaren müdavimler ulum-i hayatiyeyi yarılacağı esnada seririyata devama başlayacaklardır. Tıbbi ve cerrahi seririyatların mebadileri de bu senelerde bed'an eder. Sırası gelmiş iken, mebadi-i emraz-ı dahiliye tedrisatında icrası teemmül edilen bazı tadilat hakkında bir-iki söz söylemek isterim. Gayesine tevafuk etmek üzere mebadi-i emraz-ı dahiliyenin (daha doğrusu muayene ve teşhis usulleri dersinin) hasta başında teftiş, ces, kar' ve ısgadan ibaret fizik muayeneleri ile laboratuvar teşhis usullerini ihtiva eylemesi ve teşevvüşat-ı vazifeviye ile mebbas-ı delail gibi büyük bir kısımda zaten mebbasını teşkil eylediği ilm-i emraz-ı umumiyyede tedris edilmesi lazımdır.

Elhasıl yeni program sayesinde mebadi-i emraz dersleri ikinci seneden başlayarak ve mübtedi talebemiz bile hasta salonlarında müderris ve muallimler tarafından yüksek sınıflara tedrisat yapılır iken hastaların nasıl isticvab ve muayene edileceklerini görecekler ve laboratuvar usul ve taharriyatına alışacaklardır.⁴⁹

Bu dersime nihayet vermezden evvel son bir nokta üzerine nazar-ı dikkatinizi celbetmek isterim: yüz senelik bir hayata malik olan bu müesseseden şimdiye kadar vatana fedakarane hizmet etmiş binlerce güzide unsurlar yetişmiştir; dahil olduğumuz teceddüd devresinde biz tabiblere pek ağır vazife ve mesuliyetler tertib ediyor. Mukaddes İstiklal Harbinden muzaffer çıkmak suretile adeta yeniden hayat bulan milletimizi tahdid eden hastalıklardan tahlis ve vikaye ederek metin bir bünye temin etmek hususunda büyük vazifeler deruhte edeceksiniz. Tarik-i temeddün ve teceddüde kat'ına mecbur bulunduğumuz mesafenin azameti itibarile biz her millettten, çok

⁴⁸ Neşet Ömer Bey, benzer görüşleri daha Fakülte yönetiminde yer almadan kamuoyuna açıklamıştır. Bkz. "Tıp Fakültesi'ni nasıl ıslah edebiliriz?," *Cumhuriyet*, sayı 50, 19 Temmuz 1924 [çeviriyazı: *Cumhuriyet Pazar Eki*, sayı 961, 22 Ağustos 2004, s.5].

⁴⁹ Neşet Ömer İrdelp, son konuşmalarında yeniden F.K.B. sınıfının önemini vurgulayacaktır: "Gerçi klinik tıp tahsili görgüye (tecrübeye) dayanıp, adeta usta-çırak öğretimine teşbih edildiğinden pratik senelerinin mümkün mertebe uzatılması lazım gelir gibi görünürse de, tıbbın şimdiki durumunda biyoloji ile fiziğin fondamantal ilimler arasına girdiği gözönüne getirilecek olursa genç tıp alimlerinin [bu] disiplinlerde de malumat kazanmaları ve biyoloji ilminin metotları ile ünsiyet kesbetmeleri lazım geldiği anlaşılıyor" N.Ö. İrdelp, "Tıbbın bugünkü gidişi," *Türk Tıp Cem.Mecm.*, yıl XIII (91), no.4, Nisan 1947, s.124-129.

mücehhez bulunmak lazımdır. Bu ali meslek ve vazifede muvaffak olmak için tam manasile iyi tabib olmağa çalışınız.

1924-25 ders yılında İstanbul hastanelerinde staja başlayan Askeri Tıbbiye öğrencileri. En önde ortada: Dr. Hikmet Kıvılcımlı; ayakta öğrenciler arasında soldan ikinci Prof.Dr. Sezai Bedreddin Tümay; üçüncü Prof.Dr. Rasim Adasal. Üstteki öğrenciler (soldan sağa) Doç.Dr. Nurettin Kamil İrdelp, Tbp.Tuğgen, Kemal Özbay ve Prof.Dr. İrfan Titiz'in elindeki pankartta: "Temrinler az ve kısa olsun" sözleri okunmaktadır. (13 Teşrinisani [Kasım] 1340/1924)

Neşet Ömer İrdelp's inaugural lecture on the reformation in Turkish medical education (Cerrahpaşa, 1925)

Şeref Etker

The year 1924 signifies both a re-organisation in Turkish medical education, and a relocation of its training clinics. The new curriculum was fashioned after the French model: the first year included a basic sciences certificate program or *baccalauréat medicale*. In the final year, the candidates were required to complete a series of 'doctorate' examinations. Concurrently, the clinics of the Medical Faculty were hastily transferred to the hospitals in the old city across the Bosphorus, despite the disapproval of the majority of the academic staff and the students.

The Dean, Professor Neşet Ömer İrdelp, was one of the proponents of the project. In an inaugural lecture (*inceptio*) on the 11th of October 1925, he addressed the issues related to the reformation and its implications on clinical

teaching. He chose to deliver his lecture not in the Medical School at Haydarpaşa, but at the Cerrahpaşa Hospital where a number of clinics were stationed during the preceding academic year.

Professor İrdelp's lecture was published in the Faculty's medical journal. There is, however, a second text of the same lecture printed in mimeograph, which appears to be complete and unedited. The theme and style of the two texts differ substantially. The unedited 'Cerrahpaşa version' recorded in handwriting by the students, reflects İrdelp's personality and presentation as orator, and is a unique example as such. In this lecture, Neşet Ömer İrdelp focused on the reformation of medical education, while in the edited and abridged 'Haydarpaşa article', emphasis is given to formal clinical instruction.

The educational elements of the 1924 reformation were incorporated into the new curriculum of the medical school. The decision to use the clinics of the municipality hospitals, however, was reversed in the following academic year. A comprehensive university reform in 1933 not only transferred the location of the Medical school and its clinics to the European quarters of the Istanbul, but substituted a cadre of university professors from a whole range of institutions, at the same time.

Key words: Neşet Ömer İrdelp, Tevfik Salim Sağlam, medical education, reform, inaugural lecture, Turkey; **Anahtar kelimeler:** Neşet Ömer İrdelp, Tevfik Salim Sağlam, tıp eğitimi, reform, açış dersi, Türkiye